

мушки и комунистички за ствар социјализма, да је на својој застави записала имена 22 народна хероја, да је до краја остала вјерна свом народу, Партији и Титу, — учинили су од ње бригаду хероја, бригаду кова наших људи, наше Партије“...

Ратни командант бригаде Блажо Јанковић, у својој монографији „Четврта пролетерска црногорска бригада“ (ВИЗ, Београд 1976), пише поред осталог:

„Бригада је од формирања на Зеленогори 10. јуна 1942. до Куршумлије 15. маја 1945. прешла више од 24.000 километара, у њој је ратовало 15 хиљада, а погинуло и рањено 10 хиљада, од 1082 борца на дан формирања, погинуло је 577, око 150 су остали тешки ратни војни инвалиди, а 300 бораца и старјешина је прекомандовано на руководеће дужности у друге јединице НОВЈ и на политички рад у позадини. Бригада је дала 23 команданта бригаде, исто толико политичких комесара, осам команданата дивизије, девет политичких комесара дивизије, три команданта и три политичка комесара корпуса, једног команданта армије и два политичка комесара армије. Њених осам припадника били су чланови АВНОЈ-а, 49 су одликовани Орденом народног хероја, а 31 су генерали...“

И кроз овај Зборник сјећања о Трећем батаљону прати се пут бораца прослављене бригаде, који су својом крвљу писали најсвјетлије странице наше историје, са беспријерним хероизмом, којим је крчат овај Зборник. Он је према ратном

путу батаљона подијељен у осам поглавља, и то: Од Бјелопавлића до Љубиња“, „У саставу Четврте пролетерске бригаде од Зеленогоре до Босанске Крајине и Далмације“, „Батаљон у Четвртој офанзиви, Батаљон у Петој офанзиви, Из источне Босне у Црну Гору, Први пут у Србију и повратак у Црну Гору, Други пут у Србију, На Сремском фронту и у завршним операцијама.

Кроз овај Зборник сјећања о Трећем батаљону Четврте црногорске, бројни примјери хероизма потврђују и оне Титове ријечи о херојској бригади, и ријечи команданата Пека Дапчевића и Блажа Јанковића, и ријечи Његоша — „покољење за пјесму створено“, које је пролазило са бојних пољана „у вјечито царство поезије“, чији ће примјер учити пјевача „како треба са бесмртношћу зборит“. То су незаборавна сјећања преживјелих ратника, генерала, хероја, команданата о славним биткама и погинулим херојима, који су на бројним ратиштима жртвовали себе као патриоти и комунисти за Партију, Тита и Слободу, за бољу сјутрашњицу, за братство и јединство народа Југославије, за срећнију будућност.

Очигледно је да је Зборник резултат вишегодишњих напора Редакције у настојању да трајно зарегиструје ратни хероизам и свог Трећег батаљона и Четврте бригаде, и тиме да драгоцен прилог ратној историографији, која треба васпитно да послужи млађој генерацији.

Бранко Ј. Кркељић

ИСТОРИЈА 20 ВЕКА, часопис Института за савремену историју Београд

Крајем 1983. године појавио се први број новог историјског часописа — *Историја 20. века*, орган Института за савремену историју из Београда. Тиме су надомјештени часописи овог истог Института Историја XX вијека — Збирка радова

и Прилози за историју социјализма, који су након дугогодишњег живљења и животарења престали да излазе, управо 1983. године. Овакву одлуку самоуправни органи Института објаснили су на слиједећи начин: „ова одлука проузрокована је

с једне стране, финансијском ситуацијом Института; постало је прескучно издавање ових обимних публикација, а са друге стране осјећао се недостатак гласила Института у коме би се могли објавити текстови из савремене историје различитог жанра и научног саопштавања“.

Нови часопис и његова редакција потрудили су се да на добрим традицијама старих часописа безболно наставе рад у новим условима. У том смислу су саопштили и глобалну уређивачку оријентацију: „Покретањем и издавањем часописа „Историја 20 века“ издавач и уређивачки одбор настојаће да обелодањују оргиналне научне радове (расправе и чланке) али исто тако и све облике научних радова, а посебно критике, историјографске осврте и приказе. Овај циљ биће могуће остварити само уз помоћ читалаца, научних радника, којима је стало до напретка наше историјске науке, те им се и на овај начин саопштава да ће странице овог новог часописа бити отворене за свесрдну сарадњу“.

Судећи по првим бројевима новог часописа, сасвим је извјесно да успијева у најављеној оријентацији — да окупи најзначајније стручњаке историје XX вијека. Ово је тим значајније што је најновији период наше историје врло набијен догађајима, процесима и истакнутим историјским личностима. Наша послеријатна историјографија значајније се ангажовала на изучавању овог заиста слојевитог стољећа наше прошлости. Остварила је, и то треба рећи запажене историографске резултате. Заиста би био дуг списак најразноврснијих историографских студија које ће за дуго остати незаобилазне; неке од њих чине основе историографије 20. вијека. То наравно не значи да су затворена врата за нова историографска истраживања. Напротив. Због тога позитивно оцјењујемо појаву најновијег часописа *Историја 20. века*, који обогачује заиста малу традицију сличних.

Часопис *Историја 20. века* успио је да подстакне, прије свега кадрове Института за савремену историју, затим да окупи ствараоце из Београда и Србије, а постепено

и из других крајева наше земље. У тим настојањима Редакција мора истрајати ма колико се, у таквим настојањима, појављивале разноврзне препреке. Као позитивну чињеницу истичемо и податак да се већ у првим бројевима појаве и неки млађи страни историчари који су се школовали у нашој земљи. Вриједан је пажње и податак да су се и у досадашњим бројевима Часописа — појавили и млађи научни радници, који представљају наш научни подмладак.

С обзиром да су прошле једва двије године од појаве овог Часописа сувише је рано говорити колико је освјежио нашу науку новим расправама и чланцима. Па ипак морамо рећи да су вриједни пажње прилози који се баве прошлошћу појединих наших народа, а још више они који сагледавају процесе на ширем југословенском простору, или пак дају међународну димензију. У том смислу је разноврстан бр. 1/1985. годину у коме су сви чланци окренути међународној димензији, међуратне Југославије: 1. „Аустријско питање“ и велика проријентација краља Александра према Њемачкој 1927—1932, 2. Економска сарадња земаља Мале антанте 1934—1938, 3. Британска балканска политика и југословенско-бугарски преговори — март 1944—март 1945. и 4. Национализација британског капитала у Југославији и обештећење властима.

Нови часопис има и рубрику — *документи* која је у досадашњим бројевима донијела врло занимљиву грађу о најсуптилнијим питањима наше прошлости: политички програми неких странака у 1945. години, пројекти уговора о југословенско-бугарском савезу и федерацији 1944—1947, свједочанство о нацистичким злочинима у конц. логорима и др. Ове рубрике и код неких других часописа постале су најзанимљивије и најчитаније.

Рубрика *осврти и прикази* је у сваком броју веома богата. У њој се скреће пажња на најновија историографска издања, дају се подаци о основним вриједностима нових књига а ређе комплетнији критички прикази.

По својој структури, програмској оријентацији и бројевима у прва три годишта — нови часопис *Историја 20 века* наговјештава освежење у нашој периодици а по првим прилозима с правом рачуна на запажено мјесто у нашој историографији.

Управо зато га топло препоручујемо научној јавности, широј читалачкој публици, стручним библиотекама, професорима, студентима и средњошколцима старијих разреда.

Зоран Лакић

„СРБИЈА 1916. ГОДИНЕ“

— ОКРУГЛИ СТО —

У Београду је 4. и 5. децембра 1986. године, у организацији Историјског института, одржан Округли сто на тему из наслова. Ово је трећи научни скуп из тематике „Србија у I свјетском рату 1914—1918. године“. У програму су најављена 24 реферата, али их је на скупу поднесено 19 и два кратка резимеа. Реферати се односе на разне проблеме из историје Србије у ратној 1916. години, када је њена војска под притиском здружене аустро-њемачко-бугарске војске крајем 1915. године била принуђена да се под тешким условима и са великим губицима повуче преко Црне Горе и Албаније на грчко острво Крф, одакле је неколико мјесеци касније пребачена у Солун и изишла на фронт. Скоро сви реферати су утемељени на архивским истраживањима и већина њих саопштава до сада непознате чињенице. О рефератима је вођена и плодна дискусија. Сви најављени реферати, уколико буду припремљени за штампу, биће објављени у Зборнику.

На скупу су поднесени сљедећи реферати: Национално-политички и међународни положај Србије (Владимир Стојанчевић), Бој на Кајмакчалану (Саво Скоко), Србија у ратним циљевима Централних сила (Андреј Митровић), Став краља Ни-

коле и црногорске владе у избјеглиштву према Србији (Новица Ракочевић), Есад-паша Топтани између Србије и Италије (Богумил Храбак), Дипломатска борба за одржавање Солунског фронта (Петар Опачић), Велика Британија и Солунски фронт (Драгољуб Живојиновић), Словенци и Србија 1916. године (Јанко Прунк), Питање Баната и улазак Румуније у рат (Драгољуб Кочић), Српска влада и добровољачко питање (Никола Поповић), Помоћ англосаксонских земаља Србији (Убавка Остојић-Фејић), Жене Аустралије на Солунском фронту 1916. године (Жарко Вуковић), Школовање наше омладине у Француској (Љубинка Трговчевић), Извори за историју Срба у избјеглиштву 1916. године (Јелица Рељић и Владимир Милосављевић), Привредни систем у окупираној Србији (Даница Милић), Аустријске и мађарске банке у Србији (Андреј Митровић), Српски интернирци у логорима Аустро-Угарске (Љубодраг Поповић), Демографске прилике у Београду (Предраг Марковић), Ратна ситуација Србије 1916. године у преписци српских социјалиста (Бранка Прпа-Јовановић).

Новица Ракочевић